

FILIPPIB. 4, 12. Tudok megaláz-  
kodni és tudok bővölködni is.<sup>1</sup>

Nem mindennapi érzelem az, mely e pillanatban lelkemet eltölti. Hogyan is lehetne másképpen? Fénylő szemeitek, melyekből öröm sugárzik, melyeken százéves siralmak után az öröm könnycseppje ragyogással megjelenik; ünneplő ruháitok, díszes öltönyeitek, melyeket ez alkalomra ékességül magatokra öltöttetek, s melyeknek a szálaít is az örömtől dobogó szív érzései rezegettik meg: mutatják, hogy nem közönséges nap ez! Nem mindennapi érzelem az, mely e pillanatban lelkemet eltölti. És hogyan is lehetne másképpen?

<sup>1</sup> Mondatott a kolozsvári templomban főtanács alkalmával, az új unitarius collegium fölavatása napján.

A gondolatok, melyek lelketekből fölszállanak, a magasságot keresik; az eszmék, melyek a lélek mélyén támadnak, szellemeteket mély-séges mély dolgokra viszik. Nem! nem közön-séges nap ez! És nem mindennapi az érzélem, mely lelketet e pillanatban eltölti!

Szemeim nem látnak aranynyal bévont diadalmi szekeret, nem látnak bár diadalmenetet, hol a győzelmes hőst a sokaság örömujjongása, üdvkiáltása üdvözli; nem látnak feltűzött tündöklő fegyvereket, melyeket visel a győzedelemben részes kíséret; füleim se hallanak harsogó zenét, a melyben tombol a győzelemmámor. De a mit szemeim látnak, a mit füleim hallanak, a mit belőletek a távolságon is átérzek, s a mit magamban érezek, az mégis az, hogy a mit most értünk, fenséges, dicső történelmi pillanat! . . . Kisért-sük meg megvilágosítani azt annak a szavai-val, ki a kereszténységbe a legmagasztosabb, a legnagyobbszerű történelmet írta.

Az apostol azt mondja, tudott megaláz-kodni. Megalázzkodni! értitek-e e szót? Meg-alázzkodni, — lehet-e azzal történelmet föl-világosítani? Megalázzkodni, oh az lehet az emberiség átka, az ember legnagyobb gya-lázata, lealacsonyító rabszolgaság; vagy lehet az emberiség áldása, az ember legmagasabb dicsősége, fenséges, dicső történelem. Meg-alázzkodni, Kelet rabszolga ruháját ölteni föl és a milliókkal az emberi méltóságot zsarnok trónok előtt a porig alázni, vagy pedig épp a megalázkodás által azt a méltóságot, mely az embernek adatott, az istenség trónjáig fölemelni. Megalázzkodni, szegénynek, szűköl-ködőnek lenni, éhséget, nélkülözést és minden szűkséget elviselni tudni, a testiekben önma-gától mindent megtagadni, jóllétről, kényelem-ről lemondani, mindenről lemondani, de egy-ről soha, egyet mindig megtartani, egyet

áruba soha nem bocsátni, azt a mi fénylőbb, ragyogóbb, mint minden drága kincs, melyet érette adnának cserébe, azt a mi nagyobb fénynyel sugározza be, inkább ékesíti az emberi homlokot, mint a drágakövekkel ékített legfényesebb királyi szalag!... És megalázkodni, nemcsak a testiekben, hanem a mi még nehezebb, az értelmiekben is. Megalázkodni, a mi az értelmi örökséghez hosszú időn, százéveken keresztül tapadt, mind ez előítéletek és babonák közt, melyek ezek fölött nyertek uralmat, s melyekre létüket építik az ezrek felett az elbizakodott hatalmak, mind ez előítéletek és babonák közt, melyek képzelmet, indulatot, szenvedélyt tüzelnek, s már-már harczba visznek, egyszerre hirtelen nem érezni mást, mint a lelken az aláztosság átvonulását és... aztán nem látni mást, mint e megalázkodás dicsőségét, fényes felhő, mennyei világosság csodás megjelenését.

Az apostol tudott megalázkodni, tudott szegény, szükölködő lenni, tudott másképpen is megalázkodni és fényes felhőbe jutni, tudott.

És megalázkodni nem tudtunk-e mi is? Apostolaitoknak szükségét, éhséget kellett szenvedni, és ők azt, a mit ma bámultok, hősi lemondással, önmegtágadással elszenvedni birták; a hívők maguk apostolokká magasztosultak és a szorongattatások idején úgy álltak a jobbak, mint oszlop, melynek szilárdságáról a hatalom csábító, csengő aranya tehetetlenül visszahullott. Nem megalázkodás volt-e ez? Tudomány-intézetetek egyik otthont a másik után elveszítve, emez egyszerű falak, veszsőszálakból font, szegényes falak közt lakozott, és birt lakozni, lakozni tudott; tanítómestereiteken a bársonyaltár szadozott, ruházatuk elhalványult, színe hagyott, tanítómestereitek, tudjátok, látjátok, ah élő marttyrok! Nem megalázkodás volt-e ez?!

És nem látta-e egyházatok azt a megalázkodást is, melyet az eszmeharcz viharai előznek meg, s mely után következnek égi jelenések, előmlése a mennyei világosságnak a lélek felett, csodás látományok, hallása kimondhatatlan beszédeknek? Egyházatok látta ezt a megalázkodást is, a legnagyobbat, fényes felhőjét, elragadtatását apostoloknak, mikor a lélek magába új kijelentéseket fogad és a százévek tévedéseinek homályából újra születik Krisztus evangéliuma e világnak; egyházatok látta e megalázkodást is!

E megalázkodások az emberiség dicsősége!

E megalázkodásokból születnek, e megalázkodásokból jönnek elő a léleknek ama bámulatos mozzanatai, e megalázkodásokból a nagy hitestmék, e megalázkodásokból az emberiség számára a hittörténelmek!

És én e fenséges pillanatnak, a melyet most értünk, és a melynek örvendezünk, a

forrását és számunkra a tanulságát mindennek előtt e dicső megalázkodásokban olvasom.

Az apostol tudott bővölködni is. A léleknek szenvedő ereje, ez ellenálló és befogadó, a világnak ellentálló, de az isteni hatásnak engedő, az isteni hatást befogadó erő hatalmas eleme minden nemes történelemnek; a léleknek szenvedő ereje a prófétai és apostoli nagyság jelzője; a léleknek szenvedő ereje a hívőkben az egyháznak megvihatatlan erőssége. De vannak még más elemei is a nemes történelmeknek. Bővölködni, gazdagságnak, vagyonnak birtokában lenni, bővölködni, ah, a hanyatló Róma mulató helyein mámorba fúlva dőzsölni, illatos és tűzes cypri bor mellett szilaj lantot verni; vagy pedig a makedoniai város gazdag ajándékával az új világ templomát építeni, „az Istennek

kedves és kellemetes áldozat drágálatos illatjával“ szent zsolozsmát, a jövő zenéjét zengeni. Bővölködni, gazdagsággal, vagyonnal bőségben élni, fényűző lakomákon a finomult izlés minden igényét kielégíteni, minden táplálékát élvezni, és azonkívül egyébire nem gondolni, csak a fejedelmi és népjóság adományából vagyont vagyonra halmozni, ki tudja kinek, mely hatalomnak számára; vagy egyszerű eledellel megelégedni és minden vagyont a községeknek, gyülekezeteknek adni, áldozni... És bővölködni, gazdag erőnek lenni a birtokában, és bővölködni, minden kiható erőt, minden erényt, az ember egész cselekvő hatalmát, bátorságot és szellemi adományt egy ellenséges világ közepett, királyok és törvényszékek előtt és lázongó tömegek előtt és között a szent ügyért odaállítani, és tüzön és vízen, felszított nemzeti gyűlölet árján s a régi világ háborgó tengerén keresztül ezer akadályt legyőzni,

ezer akadályt elsöpreni, hogy nyilják az út... az új világ számára, hadd ragyogjon föl az új világ diadalmas napja!

Pál apostol tudott bővölködni és a kereszténység történelmébe, nagyszerű, csodás történelmet írni.

És bővölködni tudtunk mi is. A fejedelem bőkezősége megnyilik és az, ki ezt az egyházat alapította, hatalmas szellemével Krisztus evangéliumát új fényben ragyogtatva, a vagyont a nép felvilágosítására a tudomány intézeteinek, tanintézeteknek szentelteti a fejedelemmel. Nem bővölködés, nemes bővölködés volt-e az? A fejedelmi kegy nem hint már többé ránk sugárt, más idő! zord idő rohamban küldi ránk pusztító viharát... és a hívők áldozatából, a gazdag adományából és a szegény filléreiből, a hívők áldozataiból teremtetnek új intézetek a tudománynak és műveltségnek. Nem bővölködés, nemes bővölködés volt-e ez? „Nem illik nekünk dicse-

kednünk". De hát mondjátok, mondja meg ez a világ, nem bővölködni tudott-e ez egyház mindazokban az erőkben és erényekben, melyekkel nemes és szent ügyekért munkálnak mindenha. Nem volt-e meg ez egyház fiaiban és leányaiban a hazaszeretet? Hogyha szívök lánggal égett, nem lángolt-e, nem lángolt-e benne tiszta honszeretet. Mikor a haza veszélyben volt, nem voltak-e ők ott, nem harczoltak-e a nemzeti zászlók alatt a hősök közt hős fiai a hitszabadságnak. Egy fejedelem, ki közülünk támadott, nem ontotta-e a nemzeti elvért, ügyért a csatatéren pirosuló vérét, és százan és ezeren a szabadságért?! A nemzet szellemi életének folyamába a mi lelkeinkből is ömlött az ihlet, a szellemárja; tudománykincseinek halmán ott vagyon fölírva tehetségeink szorgalma, alkotó munkája. A polgári kötelességek teljesítése ez egyház tagjainak mindenha erénye! És nem hozott-e ez egyház minden erőt, minden

erényt, nem hozta-e a szellem teremő hatalmát és az erkölcs hatalmas erejét ama nagy és szent célra, hogy az idők változatain át nem lankadó buzgalommal, törhetetlen hittel ama magasztos eszményt szolgálja, hogy a Jézus Krisztus kereszténységét, boldogító voltát és békéjét a világ előtt minél tisztább fényben, világosságban, szellemben világoltassa?! Nem bővölködni tudott-e ez egyház?!

„Nem illik nekünk dicsekednünk". De nem, mi semmiben sem voltunk, vagyunk alábbvalók más apostoloknál!

És e bővölködésből, e bővölködésekéből születnek a nemes történelmi tények; e bővölködések maguk a történelmi élet, a nemes történelmek.

És e fenséges történelmi pillanatot, a bővölködések amaz idejét, mely most vagyon, e fenséges, e száz évekre szóló történelmi pillanatot eme nemes bővölködésekben olvashatjátok, olvassátok.

Tudunk megalázkodni és tudunk bővölködni. És fogunk-e tudni, fogunk-e tudni?! Ah, lehet-e arra számítani, hogy a jövő nemzedékek, mikor mindenütt, mindenfelé a hasznosságelv keríti hatalmába, hálozza be a lelkeket, tudni fognak megalázkodni és készek lesznek nemesen bővölködni? Ah, lehet-e kételkedni abban?! Hát nem lesz-e a jövő nemzedékeknek is nemesen érző szive, hát el fog-e pusztulni az emberiség nemesége, nem lesz-e a magasabb gondolatok, a szellemiek iránt fogékony lelke, és nem lesz-e kereszténységünknek hatalma, hogy a nemesen érző sziveket, a fogékony lelkeket magával ragadja, hogy megalázkodásukból és bővölködésükből szülessenek új fenséges történelmi pillanatok!

Tudunk megalázkodni, tudunk bővölködni és... tudunk hálákat adni. Megtanultuk azt is a Krisztus apostolától, ki mikor egy új világrészt szavának hatalmával meghódított, Korinthusban, Filippiben, Ephezusban és más helyeken fölépítette a kereszténységnek az új otthonokat, hálát ad Istennek, Istennek ad hálát, hogy az ő erőtlenségeiben megdicsőítette magát. „Az Istennek, a mi Atyánknak dicsőség!”

Hálára nyilnak, hálára buzdúlnak a mi ajkaink is, hogy dicsérjenek tégedet oh Isten! hálára, hogy a mi gyöngye erőnk által csodálatos dolgot miveltél, hogy a mi erőtlenségünkben megdicsőítetted magadat. Nem, nem magunknak tulajdonítjuk a sikert, hanem isteni segedelmednek. Tied, egyedül tied a siker, tied a dicsőség! Benső harcainkban te vezérlettel; lelkünkben szent lelkedből volt a fény; a veszélyben te erősítettél türelemre, kitartásra; szabadságharczosainkat te tüzelted

küzdelemre, harczra. Te ihletted az áldozókat, te ihletted őt, ki mérték felett, egész életet áldozott, szent érzéssel munkát, fejlődési vagyont. Tőled az ihlet, melylyel a művész szelleme alkotott, teremtett. És tőled a bölcs vezérlet, a mely diadalra vitte ezt az ügyet. Tőled sokaknak irántunk való jóindulata. Tőled ez érzelmeiben, lelkében fölemelkedett nép, tőled e fenséges, dicső történelmi pillanat!... Néked legyen azért dicséret, dicsőség mindörökkön örökké!

Amen.

VALLÁ